

Отримано: 3 червня 2019 р.

Прорецензовано: 7 червня 2019 р.

Прийнято до друку: 10 червня 2019 р.

e-mail: mmamariat92@gmail.com

DOI: 10.25264/2415-7384-2019-8-35-39

Якубовська М. С. Культурологічна парадигма сучасності: основа формування культури особистості. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2019. № 8. С. 35–39.

УДК 378.016:[80+33+002.1]

Якубовська Марія Степанівна,*доцент кафедри інформаційної, бібліотечної та книжкової справи
Української академії друкарства*

КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ПАРАДИГМА СУЧАСНОСТІ: ОСНОВА ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ

Дослідження пов'язане із пошуком інноваційних педагогічних засобів системного формування особистості сучасного студента. На прикладі досягнень сучасної культурології розглянуто парадигму функціонування гуманітарної безпеки суспільства як важливого чинника становлення особистості. Системно проаналізовано архетип культурологічної парадигми людської індивідуальності та її роль у формуванні світогляду студентів. Порушено проблеми взаємобумовленості розвитку особистісно зорієнтованої освіти та гуманітарної безпеки суспільства; досліджено системне еволюційне осмислення розвитку особистості сучасних студентів, розглянуто окремі варіативні технології забезпечення основ культурологічної освіти.

Ключові слова: культурологічна компетентність, культурологічний світогляд, дискурс, синергія слова, філософсько-психологічний код слова, мистецтво спілкування, культурологічне середовище, архетип твору.

Maria Yakubovska,*associate Professor of the Department of Information,
Library and Book Affairs Ukrainian Academy of Printing, Lviv*

CULTURAL PARADIGM OF MODERNITY: THE BASIC FORMATION OF CULTURE OF PERSONALITY

The research is related to the search for innovative pedagogical means of systematic formation of personality of the modern student. On the example of the achievements of modern cultural studies the paradigm of functioning of humanitarian security of society is considered, which is an important factor of personality formation. The archetype of the cultural paradigm of modernity and its role in shaping students' worldview are systematically analyzed. The article deals with problems of interdependence of development of personally oriented education and humanitarian security of society; systematic evolutionary understanding of the development of personality of modern students is investigated, some variant technologies of providing the bases of cultural education are considered.

Keywords: cultural competence, cultural outlook, discourse, synergy of words, philosophical and psychological code of words, art of communication, cultural environment, archetype of a work.

Постановка проблеми. Дослідження культурологічної парадигми сучасності та її роль у формуванні особистості сучасного студента ще не стали предметом цілісного та системного дослідження в працях вітчизняних учених. Аналіз алгоритму формування культурологічного мислення студентів як предмет цілісного та системного дослідження, що становить основу формування особистості студента, є основою гуманітарної безпеки суспільства, оскільки гармонія світу починається від гармонії особистісних стосунків.

Короткий огляд останніх досліджень і публікацій. На сьогодні існує низка досліджень цієї наукової проблеми, із-поміж яких виокремлюємо такі напрямки: аксіологічний підхід у формуванні культурологічної компетентності (В. Андрєєв, С. Анісімов, В. Андрущенко, О. Асмолов, Г. Бал, І. Бех, Т. Бутківська, О. Вишневецький, Б. Грушунський, В. Грехнева, В. Кремін, Н. Ничкало, І. Пасічник, Ю. Пелех, В. Сластьонін, Е. Соколов та ін.); особистісний напрямок, який представляють К. Абульханова-Славська, Б. Ананьєв, О. Асмолов, П. Блонський, Л. Божович, Й. Боришевський, Л. Виготський, В. Давидов, У. Джеймс, П. Жане, Г. Костюк, М. Ланге, О. Леонтьєв, Ф. Лерш, А. Маслоу, В. Мерлін, В. Мольяко, Г. Олпорт, П. Пелех, К. Платонов, К. Роджерс, С. Рубінштейн, І. Сікорський, В. Сухомлинський, К. Ушинський, Е. Шпрангер, В. Штерн, І. Якиманська та ін. Систему формування світогляду студентів на основі симбіозу культурологічного, психолінгвістичного, компаративного, історико-логічного, синергетичного методів досліджували Ю. Апресян, О. Арцишевська, О. Більєв, І. Горелов, О. Горошкіна, І. Зимня, О. Кубрякова, О. Лурія, Н. Нікітін, М. Пентилюк, І. Пасічник, Н. Хомський та ін.

І. Д. Бех розробив алгоритм формування духовно-екзистенційних основ особистості в системному відтворенні «від культури мислення до культури духовного переживання». У статті «Духовна особистість

у контексті освітніх викликів» дослідник наголошує: «Багатовікове відчуження людини від справжніх духовних цінностей призвело до кризових явищ, пов'язаних із занепадом духовно-моральних ідеалів, посиленням зла і насильства. Девальвація духовних цінностей суттєво вплинула на посилення тенденції зростання жорстокого індивідуалізму, прагматизму, зверхнього ставлення до інших людей і приниження їхньої гідності, зневаги до рідної культури та історико-культурних традицій» [1, с. 3].

Мета статті – розглянути взаємодію гармонійного розвитку особистості й культурологічної парадигми сучасності, дослідити проблеми формування культурологічного світогляду сучасного студента засобами духовно-екзистенційного мистецького впливу в системі закладів вищої освіти як предмет цілісного та системного дослідження, що становить основу гуманітарної безпеки суспільства, описати вплив предметів культурологічного циклу на формування гармонійної особистості молодшої людини.

Матеріали і методи дослідження. Особливості роботи полягають у застосуванні інтегрального дослідження шляхом поєднання герменевтичного, культурологічного, компаративного, історико-логічного, синергетичного, частково біографічного методів. Зазначений методологічний підхід дає змогу проаналізувати системне творення особистості сучасного студента як цілісну функційну єдність сутності духовної екзистенції особистості та світу в багатовимірності синергетичних компонентів, що дає можливість простежити динаміку гармонійного формування світогляду молодшої людини як важливу основу її самореалізації.

Виклад основного матеріалу. Людиноцентричність як філософсько-психологічна проблема стає основою сучасних педагогічних інновацій професійної освіти. Спостерігаємо тісний діалектичний взаємозв'язок філософських сентенцій і становлення сучасної педагогічної науки. Ці процеси закладають простір духовної свободи особистості. Компаративний аналіз розвитку літератури як мистецтва слова надає можливість глибше усвідомити культурологічний складник сучасного буття як основу системної реалізації та самореалізації людської індивідуальності.

На межі епох, тисячоліть, сторіч, коли посилюються розмаїті деструктивні елементи в суспільному поступі, людство, шукаючи вихід із загальної кризи, яка охопила всі сфери буття, укотре звертається до педагогіки і як потужного засобу виходу із загальної кризи, і як духовно-синергетичної підвалини найрізноманітніших форм сучасного буття людини та суспільства.

Система структурної аксіологічної парадигми вимагає творення культурологічних орієнтирів у кожну, окремо визначену епоху. Деякі системні цінності залишаються актуальними на багато століть, а інші набувають найбільшої актуальності в окремо визначений період.

Аксіологічний складник слугує важливим чинником у формуванні нинішньої особистісно зорієнтованої парадигми сучасної професійної освіти. Творення культурологічної парадигми відбувається за рахунок конкретної фактологічної бази, методів і способів зіставлень, аналітичності висновків тощо.

Відображення культурологічного поступу соціуму формується в системних аналізах за допомогою переконань. Завдання нинішніх культурологів: вибудувати наскрізну лінію культурологічного творення парадигми сучасності.

Є вічні цінності, які залишаються актуальними в будь-який період життя людини, – добро, милосердя, активність, творчість, взаємодопомога. Але на певному історичному розвитку окремі риси набувають особливої актуальності. Відображення як необхідний складник кінцевої мети діяльності полягає в досягненні впливу, у якому і трансформуються інформаційна, пізнавальна функції, які не можуть реалізуватися поза методом переконання.

Сучасна культурологія, використовуючи засоби логічних переконань, застосовує в системі своїх інноваційних пошуків найважливіші факти історичного поступу, які стали знаковими в історії розвитку людства.

Наша історія багата на приклади шляхетної поведінки й одержимої праці багатьох світочів українського поступу, які слугують важливим джерелом формування як змісту сучасної освіти, так і унікальних педагогічних технологій.

Спосіб мисленнєвої діяльності становить основу творення культурологічної парадигми сучасності. У науково-практичній діяльності культуролог аналізує шляхи вивчення й упровадження духовних цінностей.

Вертикальний зріз буття – де минуле, майбутнє й сучасне ідуть поряд, оскільки своїми вчинками й думками в сьогодні ми моделюємо майбутнє. Оцей причинно-наслідковий зв'язок вивчають у різноплановому часово-просторовому вимірі.

У художньому творі культуролог, починаючи з давнини, створює духовний образ людства. Загальні закони цивілізаційного розвитку підпорядковують собі як розвиток особистості, так і держави та нації. Отже, філософія буття постає філософією світу, а пошук гармонії буття – синонімом краси людської індивідуальності.

Час в оновленому культурологічному просторі – це не застигла субстанція. Він нашаровується етичними й естетичними товщами, а відтак можливо повернутися з минулого в майбутнє й навпаки. Одно-

часна особистісна присутність, коли думка має матеріальну силу, відображується в системному вимірі дійсності, буття та діяння.

У системі професійної освіти аксіологічний складник духовної свідомості – важливий чинник формування культурологічної компетентності студентів, оскільки цінності, норми й ідеали є духовним підґрунтям мотивації навчальної та професійної діяльності.

Крім того, аксіологічний рівень культури – це запорука формування індивідуального, всезагального та гармонійного становлення особистості.

Нормативно-оцінна система інноваційних тенденцій сучасної професійної освіти слугує вагомим підґрунтям формування культурних традицій, цілісність яких зумовлює єдність історичної традиції та актуального творення парадигми модерних інноваційних навчальних систем.

У випадку порушення гармонії у формуванні архетипу сучасних інновацій педагогічної освіти сьогодні унеможливує досягнення високих рівнів не лише культурологічної, але й професійної компетентності студентів. Відтак на перший план виходять суб'єктивні й випадкові чинники, полярні ціннісні характеристики різних соціальних систем тощо. Отже, варто мати на увазі, що аксіологічні системи в парадигмі сучасної професійної освіти треба вважати структурованими мотиваційними чинниками у формуванні культурологічної компетентності сучасного студентства.

Через систему освіти формується нова національна еліта, яка в культурологічному просторі навчального закладу засвоює норми, правила й культурологічні цінності суспільства.

Попри той факт, що впродовж останніх десятиріч у розвитку культурологічної сфери помітні тенденції практичної відсутності формування в людей почуття доброти, милосердя, співчуття, порозуміння, взаємодопомоги, а засоби масової інформації переповнені пропагандою насильства, жорстокості, пожадливого визиску, усе ж таки за допомогою культурологічного складника в процесах модернізації сучасної освіти створюється відповідне середовище, у якому формується культурологічна мета в дії, вираження її в динамічному процесі, в алгоритмі її реалізації.

Мистецька творчість, а найчастіше це явище стосується літературної творчості, притаманне багатьом науковцям, які працюють у технічній царині. Творчість – це вияв непересічного таланту багатьох відомих науковців. Зазвичай такі особистості досягають значних висот як у своєму професійному житті, так і в культурологічній діяльності.

Обличчям і живою легендою кожного навчального закладу є викладачі, які володіють не лише високопрофесійними знаннями, уміють донести ці знання до студентів, уміло формують зі студентів своїх однокумців у професійній царині, уміють вести конструктивні діалоги, їхні заняття креативні, нестандартні, і найголовніше – вони системою своєї багатогранної творчої діяльності створюють отой культурологічний простір, який визначає творення відповідного культурологічного середовища.

Їхня мистецька, а найчастіше це літературна творчість, наповнює викладацьке дійство особливими культурологічними кодами. А література – як факт щільної взаємодії, взаємообумовленості – сприяє формуванню культурологічної комунікації в процесі системної навчально-виховної роботи.

На сьогодні культурологія має у своєму арсеналі достатньо активів для дослідження цієї проблеми як у минулому, так і в сьогоденні. Цей процес дає змогу подивитися на людську діяльність у широкому розумінні, у системі культурологічних зв'язків, потрібних для наукового обґрунтування висновків.

Система квантового мислення творить нові асоціативні зв'язки на стикові традиційних наук, прокладаючи шляхи не лише для народження нових галузей наукового дослідження, а й для нових інноваційних напрямків у системі наукових досліджень сучасності.

Наприклад, література як різновид мистецького осягнення дійсності, яка вийшла з надр філософії, сьогодні частково повертається у своє лоно, передбачаючи напрямки розвитку людства, долучаючи до системи мисленнєвої діяльності людини інтуїцію, прогностичне передбачення, створюючи умови для якісного оновлення системного синенергетичного мислення сучасності.

Метод синенергетики, який зараз використовують у багатьох напрямках наукової діяльності, дає змогу не лише систематизувати мислення людини, а й долучити нові моделі творення системного культурологічного коду сучасного буття, без яких не можна створити повнокривної картини світу. Людство постійно виходить за межу своїх традиційних можливостей, починаючи нові відліки часу.

Осмислюючи творчий і науковий доробок видатних людей сучасності, можемо стверджувати, що ці нестандартні особистості – це якраз елементи інноваційної квантової світобудови сучасного культурологічного простору.

Якщо навіть припустити, що об'єктивні параметри гносеологічної ситуації в певний період однакові для всіх напрямків наукового пізнання в системі вироблення методологічних установок, формування світогляду; то питома вага суб'єктивних чинників у культурологічних ситуаціях безсумнівна.

Культурологія стає вагомою частиною наукового пізнання, що дозволяє пояснити будь-яке наукове явище у світі багатовимірності зв'язків і, водночас, стати основою для творення наукової моделі в тій чи

тій галузі знань. Міра істинності наукового знання залежить від наявної гносеологічної ситуації і чіткості методологічних установок.

Система творення інноваційної культурологічної парадигми сучасності – завдання духовної культури нашої доби, яка пов'язана із системними розвитком гуманізації та гуманітаризації. Духовно-екзистенційні процеси сучасності потребують постійного вивчення; адже в системі цих зв'язків перебувають загальні тенденції розвитку людства.

Надзвичайно потрібно досліджувати культурологічний складник у системі особистісно зорієнтованої освіти. Вивчати ієрархічну насиченість і теоретичний компонент культурологічної парадигми неможливо без дослідження творчості видатних науковців нашого часу, які поєднують у своїй творчості науковий і мистецький складник.

У системі їхньої діяльності можемо спостерігати, як щільно взаємодіє мистецька творчість із іншими формами наукового пізнання. Хоча нерідко культурології як системі багатогранного пізнання світу відводять прикладну роль, проте, формуючи основи світогляду, культурологічна система осмислення світу має щораз більше значення у формуванні комунікативної компетентності.

Дискурс взаємодії культурологічної компетенції із системою комунікацій – це один із найголовніших напрямів культурологічної спрямованості сучасної професійної освіти. На сьогодні важливо виробити наукові критерії творення культурологічного архетипу в системі сучасної професійної освіти.

Система особистісно зорієнтованої освіти, маючи людиноцентричний характер, формує особливу увагу як до особистості викладача, так і вихованця, які зосереджують свої сили не лише на здобуванні вже наявних і накопичених дотепер знань, а найбільше – працюють на перспективне бачення розвитку людства, яке нерідко приховане в системі культурологічного коду сучасності.

Поняття коду – спільне явище для багатьох гуманітарних наук. Це виокремлення смислового ядра, суті явища в системі багатоплоскових зв'язків, це розуміння характеристик як реального, так і ірреального шарів. У мистецтві власне код дає можливість торкнутися зернини істини. Це внутрішня точка опори культурологічного явища, система першопоштовху, з якої можна починати осмислювати той чи той процес.

Система педагогічної діяльності в умовах вищої професійної освіти має творчий характер, що стоїть як модерних прийомів організації навчально-виробничого процесу, так і встановлення нових асоціативних зв'язків у системі «викладач – студент», коли обидва суб'єкти постають однією командою в системі пошуку істини.

Факт щільної взаємодії, взаємообумовленості науки й мистецтва незаперечний. Мистецтво продукує інтуїтивні спалахи та прозріння, значення яких важко переосізнити; хоча самі собою вони не можуть замінити системи наукового пізнання світу.

Образ місії людини у світі, завдань, які вона має виконати – це малодосліджене на сьогодні питання, позаяк не вкладається в систему стереотипних постулатів. Воно й зараз працює на випередження часу. Кожна людина, прийшовши у цей світ, має виконати поставлені перед нею завдання.

Наполегливість у виконанні завдань, дорога до успіху, яка ніколи не буває легкою, пошуки виходу зі складної ситуації – це культурологічні складники сучасної парадигми, яка стає надзвичайно актуальною в умовах особистісно зорієнтованої освіти.

Особистість визначає перебіг історії, долю людства, беручи на себе відповідальність. Завдання сьогоднішньої освіти – виховати саме таку особистість, яка ніколи не буде боятися брати на себе відповідальності. А сміливі, як відомо з роману Івана Багряного «Тигролови», завжди «мають щастя».

Інноваційний архетип навчальної діяльності за умови сформованої культурологічної парадигми сучасної освіти передбачає саморегуляцію навчальної діяльності, під час якої потрібні вміння зосереджувати увагу, активно сприймати й запам'ятовувати інформацію, попередньо орієнтуватися в умовах поставлених завдань, чітко продумувати перебіг навчального процесу, звіряти здобутий результат із заданим зразком і поставленими умовами.

Актуалізація культурологічного складника в системі компетентісно-зорієнтованої парадигми в освіті дасть змогу створити модель, у якій культура стане важливим компонентом науково-теоретичної системи модернізації сучасної професійної освіти.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, можемо стверджувати, що взаємообумовленості розвитку особистісно зорієнтованої освіти та соціуму становлять основу гуманітарної безпеки суспільства; еволюційний розвиток особистості сучасних студентів досягається через систему варіативних технологій розвитку основ культурологічної освіти. Інноваційний архетип навчальної діяльності за умови сформованої культурологічної парадигми сучасної освіти передбачає саморегуляцію навчання. Культурологічна парадигма сучасної професійної освіти забезпечує умови для успішної навчальної діяльності, високий рівень розвитку людської індивідуальності, здатної виконати найскладніші завдання.

Література

1. Бех І. Д. Духовна особистість у контексті освітніх викликів. *Рідна школа*. 2019. № 1. С. 3–7.
2. Ващенко Г. Загальні методи навчання. Київ, 1997. 415 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.
4. Кремень В. Філософія національної ідеї: людина, освіта, соціум. Київ, 2007. 576 с.
5. Ничкало Н. Г., Гончаренко С. У., Радкевич В. О. Державні стандарти професійної освіти: теорія і методика. Хмельницький: ТУП, 2002. 334 с.
6. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти в Україні. Київ: Пед. думка, 2008. 199 с.
7. Пасічник І. Д. Психологія поетапного формування операційних структур систематизації. Острого: Острозька академія, 1997. 188 с.